

СУПЕРЕЧКИ НАВКОЛО АНАФЕМИ МАЗЕПИ

Після переходу на бік Карла XII анафема на Мазепу була проголошена 10 листопада 1708 р. в Свято-Троїцькому храмі міста Глухова. Одночасно з глухівської церемонією анафема Мазепі прозвучала і в московському Свято-Успенському соборі [2, с. 109-110].

Прихильники скасування анафема стверджують, що зрада Мазепи Петру I носила не релігійний, а політичний характер [3]. У свою чергу їх опоненти вважають, що у випадку з Мазепою було не порушення норм канонічного права, а наслідування давньої традиції, оскільки анафема за державну зраду проголошувалися і раніше. Ще до Мазепи Російська православна церква піддавала анафемі самозванця Лжедмитрія (Гришку Отреп'єва) і Степана Разіна [4].

Супротивники анафема вказують на те, що вона була оголошена Мазепі на вимогу світської влади, що заборонено церковними канонами [3]. Однак прибічники збереження анафема Мазепі вважають, що в той час архієреї Російської православної церкви просто не могли вчинити інакше. Вони прекрасно розуміли, яку небезпеку, в умовах навали шведів-протестантів, несе зрада Мазепи для православної церкви, і для Росії, як незалежної православної держави [1].

Прихильники скасування анафема звертають увагу на те, що вона була винесена Мазепі дуже швидко, практично одразу після його переходу на бік Карла XII. Церква же зобов'язана не тільки викривати грішників, але і, проявляючи милосердя і терпіння, закликати їх до покаяння. У випадку з Мазепою нічого цього не було зроблено [3].

Поспішність у винесенні анафема Мазепи, опонуюча сторона пояснює тим, що в той час православні архієреї чудово усвідомлювали, чим може загрожувати її затягування. Насамперед, проголосивши анафему колишньому гетьману, церква, охолодила голови нових Мазеп [5].

Шанувальники гетьмана вважають відвертою непорядністю проклинати у церковних храмах Мазепу, який був відомий величезними жертвами на користь православної церкви. На його гроші було споруджено 26 соборів, церков і дзвіниць. Однак, як вважають прибічники збереження анафема, щедра церковна благодійність Мазепи не повинна бути індульгенцією, що звільняє його від відповідальності за вчинені «злочини» [5].

Як вважають прихильники скасування анафема Мазепі, з набуттям

державної незалежності церковне життя в Україні змінилося. На проведеному в червні 1992 р. Всеукраїнському православному соборі, була утворена єдина Українська православна церква Київського патріархату (УПЦ КП). Собор своїм рішенням скасував приєднання Київської митрополії до Московського патріархату, яке відбулося в 1686 р. Тим самим УПЦ КП показала, що вона не має ніякого відношення до рішень Російської православної церкви, в тому числі й до анафемі Мазепі. Обраний у 1995 р. Предстоятелем УПЦ КП Філарет (Михайло Денисенко), наділений титулом «Патріарх Київський і всієї Русі-України», визнав анафему Мазепі незаконною та недійсною [4].

Очолювана Філаретом церква проявляє особливу наполегливість у скасування анафемі Мазепі. Але, як вважають їх опоненти, відверту парадоксальність цим вимогам додає те, що про неканонічне відлучення гетьмана від церкви заявляє УПЦ КП, яка сама не визнана в православному світі, оскільки в свій час була заснована з грубими порушеннями церковних канонів. Крім того, в 1997 р. архієрейський Собор Російської православної церкви видав «Акт про відлучення від церкви монаха Філарета (Денисенка)», мотивуючи своє рішення його розкольницькою діяльністю. На думку антифіларетівців церковна реабілітація Мазепи призведе до визнання церквою помилок у прийнятті своїх рішень, у тому числі і анафемі Філарету за церковний розкол [3].

У свою чергу, прихильники скасування анафемі вважають, що рано чи пізно церковне визнання Мазепи відбудеться, тому що гетьман був відлучений від церкви без строгих канонічних мотивів і підстав. Як вважають служителі церкви, посмертне скасування анафемі тій або іншій особі теоретично можливо. Однак, згідно з церковними канонами, знімати анафему з Мазепи може тільки та церква, яка її наклала, тобто Собор єдиної Російської православної церкви [3]. До сьогоднішнього дня анафема Мазепі продовжує діяти, так як офіційної постанови православної церкви про її зняття немає.

Список бібліографічних посилань:

1. Анисимов Василий. Мазепа – это преданный анафеме клятвопреступник [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://rusk.ru/st.php?idar=173938>.

2. Бантъш-Каменский Д. Н. История Малой России. Часть третья. От избрания Мазепы до уничтожения Гетманства. – М. : Тип. Семена Селивановского, 1830. – 335 с.

3. Глущенко Андрей. Существуют ли канонические основания для анафемы Ивану Мазепе? [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://rus.guvr.ru/2011/04/11/48756102/>.

4. Ковалевська О. О. Зняття анафемі з Мазепи: історія питання та сутність реалій // Історія та правознавство. – 2008. – № 11. – С. 4-6.

5. Новиков Андрей. Почему не может быть снята анафема с Ивана Мазепы [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.mgarsky-monastery.org/kolokol.php?id=927>.

УДК 340.132

Вікторія Олегівна ПАНКРАТОВА,

доцент кафедри юридичних дисциплін Сумської філії Харківського національного університету внутрішніх справ, кандидат юридичних наук
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-4775-565X>

НЕСУПЕРЕЧЛИВІСТЬ (ОДНОЗНАЧНІСТЬ) ЯК ЛОГІЧНА ВИМОГА ДО НОРМАТИВНО-ПРАВОВОГО АКТУ

Важливою вимогою до нормативно-правового акту є несуперечливість (однозначність). Несуперечність нормативно-правових приписів є результатом виконання правила – нормативно-правові приписи не мають суперечити юридичним нормам їхнього чи інших нормативно-правових актів [1, с. 24].

Суперечливість норм – це найбільш серйозний дефект системи права, бо «протириччя» зазіхають на основну якість права – бути узгодженим і збалансованим соціальним регулятором суспільних відносин. Суперечливі правові норми ускладнюють процес правозастосування, знижують юридичний ефект в цілому [2].

Метою роботи є аналіз несуперечливості (однозначності) як логічної вимоги до нормативно-правового акту.

Фактично в кожній галузі права можна знайти суперечливості, які ведуть до невизначеності законодавства, що може спричинити колізії норм права.

М. О. Власенко у праці «Коллизионные нормы в советском праве» колізію правових норм визначає як відношення між нормами, що виступає у формі відмінності або суперечності при регулюванні фактичного правовідношення [3, с. 23]. Приєднуємося до даного визначення колізій і зауважимо, що в науковій доктрині можна навести досить широкий спектр поглядів на розкриття поняття колізії та її видів.

Як правило, колізії залежно від їх особливостей поділяють на ієрархічні, темпоральні, змістовні та просторові. Можливі випадки збігів колізій, коли дві і більше колізійних ситуацій існують одночасно. Рівень правової невизначеності в даному випадку значно вище, отже, правозастосовний орган виявляється в ще більш складній ситуації [2].

Прикладом колізії є суперечність між ч. 5 ст. 138 Закону України від 10 лютого 2010 р. № 1861-VI «Про Регламент Верховної Ради України» [4] (яка встановлює, що постанови Верховної Ради України, які містять положення нормативного характеру, набирають чинності з дня їх